

Nr 55.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till fria resor för barn m. m. jämte i ämnet väckt motion.

(3:e avd.)

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 under femte huvudtiteln, punkterna 33 och 34, framlagt preliminära förslag i ämnet, har Kungl. Maj:t i propositionen nr 47, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 11 februari 1949, föreslagit riksdagen att

dels godkänna, att reglerna rörande fria resor för barn och husmödrar ändras i huvudsaklig överensstämmelse med vad chefen för socialdepartementet förordat,

dels under femte huvudtiteln till Fria resor för barn för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor,

dels ock under femte huvudtiteln till Bidrag till husmoderssemestern för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 2 350 000 kronor.

Till fria resor för barn samt till bidrag till husmoderssemestern ha för innevarande budgetår anvisats förslagsanslag av 5 500 000 resp. 2 100 000 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts i 1948 års statsverksproposition framlagda förslag skulle till stipendier för underlättande av husmoderssemestern anvisas ett belopp av 600 000 kronor. Statsutskottet föreslog, att detta belopp skulle höjas till 800 000 kronor. Utskottet förklarade sig ha övervägt möjligheterna att åstadkomma en mot denna utgiftsstegring svarande besparing under reseanslaget. Utskottet anförde, att den åtgärd, som låge närmast till hands, vore att begränsa den väglängd, för vilken resan är avgiftsfri. En sänkning av den högsta ålder, nu tio år, vid vilken barn anses vara i behov av vårdare under resan, borde jämväl övervägas. Utskottet förklarade sig ej berett att framlägga förslag i ämnet men förutsatte, att Kungl. Maj:t skulle taga frågan i övervägande. Utskottets utlåtande godkändes av riksdagen.

Med hänsyn till vad utskottet uttalat och på grund av att 1947 års skattelagstiftning ansetts böra föranleda nya bestämmelser om inkomststreck för de avgiftsfria resorna har departementschefen tillkallat särskilda sakkunniga för utredning rörande de avgiftsfria resorna m. m. Åt de sakkunniga uppdrogs även att upptaga till prövning möjligheterna att åstadkomma en förenkling av såväl organisationen som den erforderliga kontrollapparaten.

De sakkunniga ha i november 1948 avgivit betänkande i ämnet. Beträf-

fande de sakkunnigas förslag ävensom de yttranden däröver, som avgivits av ett antal myndigheter och organisationer, torde få hänvisas till propositionen.

De i propositionen framlagda förslagen till ändrade bestämmelser på hit hörande område innebära i huvudsak följande.

Till följd av dels den nya skattelagstiftningen, dels inkomstutvecklingen under de senaste åren föreslås ändrade inkomst- och förmögenhetsgränser för fria resor för barn och husmödrar. Enligt gällande bestämmelser må sådan förmån i regel icke medgivas vid ett beskattningsbart belopp överstigande 2 500 kronor eller en skattepliktig förmögenhet överstigande 20 000 kronor. För tiden fr. o. m. 1950 föreslås, att motsvarande gränser skola gå vid en beskattningsbar inkomst av 4 000 kronor och en beskattningsbar förmögenhet av 30 000 kronor. För 1949 föreslås en övergångsbestämmelse av innebörd att inkomstgränsen höjes till ett beskattningsbart belopp av 3 000 kronor.

Departementschefen har vidare anslutit sig till de sakkunnigas uppfattning, att föreskrifterna om resornas maximilängd äro betungande för såväl barnavårdsnämnderna som transportföretagen. Dessa bestämmelser och den därmed sammanhängande debiteringen av kostnaden för varje enskild resa ha beräknats medföra ett arbete, vari uppskattningsvis ingå tillhoppa minst en miljon räkneoperationer per år. Detta arbete anses icke stå i rimlig proportion till den ekonomiska betydelsen av maximibegränsningen. Vidare synes begränsningen icke sällan i praktiken leda till sakligt otillfredsställande resultat. Departementschefen ansluter sig därför till förslaget att slopa bestämmelserna om begränsning av den längd, för vilken de ifrågavarande resorna äro fria. Samtidigt understrykes dock, att barnavårdsnämnderna böra söka motverka en onödig utsträckning av resornas längd.

Även utredningens förslag om en skärpning av minimibegränsningen därhän, att fri resa endast i undantagsfall må beviljas, därest priset för enkel resa för vuxen är lägre än 5 kronor, har tillstyrkts. Den föreslagna dispensmöjligheten föreslås ges den utformningen, att fria resor likväl av barnavårdsnämnd må kunna medgivas i fall, då kostnaden för färdbiljetter för sökandens barn skulle komma att uppgå till sammanlagt 10 kronor eller däröver. De nya reglerna om resornas längd föreslås skola tillämpas redan under innevarande år.

I enlighet med de sakkunnigas förslag förordar departementschefen ett bibehållande av nu gällande bestämmelser såvitt angår bl. a. barnens ålder, vårdarresorna och den s. k. vårdaråldern, d. v. s. den åldersgräns i fråga om barnen, som stipulerats för rätten att erhålla fri resa för medföljande vårdare.

Vad angår de fria resorna till semesterhem för husmödrar ha de sakkunniga förordat en noggrann tillsyn över verksamheten och ifrågasatt, om icke barnavårdsnämnderna borde höras upplysningsvis i fråga om sådana gäster vid semesterhem, för vilka statligt stöd utgår. Upphävande av den vissa semesterhemsanordnare tillkommande befogenheten att själva utfärda biljettbeställningar ifrågasättes även. Departementschefen framhåller i denna del, att ehuru det icke vore sannolikt att fria resor till semesterhem i större

omfattning kommit sådana husmödrar till godo, som icke varit i behov därav, det dock syntes lämpligt, att samma bestämmelser om inkomst- och förmögenhetsprövning gälla för fria husmodersresor till enskilda hem och till semesterhem. Kungl. Maj:ts förslag innebär, att avgiftsfri resa till semesterhem endast må medgivnas efter sådan inkomst- och förmögenhetsprövning, som föreslagits beträffande barns och husmödrars resor till enskilda hem. Då gästerna vid semesterhemmen även nu i de allra flesta fall torde tillhöra samma inkomst kategorier som de husmödrar, vilka få fria resor till enskilda hem, torde den föreslagna bestämmelsen icke medföra någon nämnvärd faktisk inskränkning i rätten till fria resor till semesterhem. Inkomstprövningen anses böra äga rum då biljettbeställningen utfärdas, vilket av praktiska skäl bör ske i hemorten och lämpligen av barnavårdsnämnden. Den rätt att utfärda biljettbeställningar, som givits vissa semesterhemsanordnare, förutsättes därför skola upphöra.

De sakkunniga ha icke framlagt några beräkningar av medelsbehovet för nästa budgetår. De ha emellertid diskuterat möjligheten att reducera anslagsbehovet genom att införa en särskild expeditionsavgift. På i propositionen närmare angiven motivering ha de sakkunniga föreslagit, att en expeditionsavgift skall uttagas med två kronor för fram- och återresa för äldre resande, d. v. s. husmödrar och vårdare, och med en krona för barn. En dylik avgift beräknas ge 250 000 kronor per år, med vilket belopp anslagsbehovet sålunda skulle minska. Med dessa överväganden angående införandet av en s. k. expeditionsavgift och beräkningar av den ekonomiska effekt, som en sådan åtgärd skulle få, säga sig de sakkunniga ha velat anvisa en framkomlig väg för att göra besparingar under reseanslagen.

Departementschefen anför härom att uttagandet av en särskild expeditionsavgift otvivelaktigt skulle medföra ökat arbete för mottagaren av avgiften och nödvändiggöra ett nytt system för redovisning och kontroll, varigenom en del av den faktiska besparingen för statsverket skulle gå förlorad. Dessutom kunna flera principiella skäl anföras mot uttagandet av en sådan avgift. Expeditionsavgiftens ekonomiska betydelse för statsverket synes icke vara så stor, att den under dessa förhållanden bör tillmätas utslagsgivande betydelse. Departementschefen anser sig därför icke böra förorda, att någon avgift av ifrågasatt slag skall upptagas.

I enlighet med vad de sakkunniga föreslagit i fråga om vissa enhetspriser för de fria resorna, tillstyrkes en förenkling av avräkningsförfarandet mellan social- och järnvägsstyrelserna. Det föreslås få ankomma på Kungl. Maj:t att på grundval av tidigare genomsnittskostnader för resorna meddela föreskrifter om en förenklad prissättning.

De fria resorna för barn ha hittills icke utnyttjats på långt när i den utsträckning, som tidigare beräknats. Till följd härav ha icke heller de för verksamheten anvisade anslagen helt utnyttjats. Däremot ha de för husmodersresor beräknade beloppen under budgetåret 1947/48 överskridits.

Anslaget till fria resor för barn föreslås för nästa budgetår minskat med 1 500 000 kronor till 4 000 000 kronor.

Under anslaget till bidrag till husmoderssemestern har beräknats en ökning av kostnaderna för fria resor till enskilda hem med 200 000 kronor samt till semesterhem med 50 000 kronor, varigenom anslaget föreslås höjt från 2 100 000 kronor till 2 350 000 kronor. Tillika föreslås att i sådana fall, då synnerliga skäl därtill föreligga, husmodersstipendierna må kunna utgå med högre belopp än 50 kronor, dock högst 100 kronor.

I propositionen har jämväl till behandling upptagits vad *riksdagens år 1948 församlade revisorer* under § 14 i sin berättelse anfört angående gällande bestämmelser rörande behovsprövning.

Revisorerna ha granskat de ansökningar om fria resor, som under år 1948 beviljats av en barnavårdsnämnd, under jämförelse med 1948 års taxeringslängd. Av 441 ansökningar, vilka avsett ett icke angivet ehuru troligen betydligt större antal resande, skulle 234 eller 53 % icke ha kunnat bifallas, därest inkomstprövningen grundats på den sökandes inkomster under år 1947. Revisorerna anföra i anslutning härtill bl. a. följande.

Lika väl som bidrag må kunna beviljas då en påtaglig inkomstförsämring skett, lika litet bör en dylik förmån få åtnjutas, då behov därav uppenbarligen icke längre förefinnes. Med hänsyn till det anförda förefaller det revisorerna angeläget att prövningen av här avsedda ansökningar genomgående grundas på ett mera aktuellt inkomstmateriel än f. n. Gällande bestämmelser torde därför på de områden, där nu berörda förhållanden göra sig gällande, böra kompletteras med en föreskrift om att sökande, som eljest skulle varit berättigad till förmån, varom här är fråga, likväl icke må medgivas sådan, därest hans inkomst- och förmögenhetsförhållanden efter den tid, den senaste taxeringen avser, undergått sådan förbättring, att det måste antagas att därest taxeringen grundats på de sålunda förbättrade förhållandena sökanden icke skulle ha varit berättigad till förmånen i fråga. Då taxeringslängderna skola vara justerade senast den 15 maj och flertalet avgiftsfria resor anträdas efter denna tidpunkt, torde i de flesta fall möjlighet förefinnas att från taxeringsmyndigheterna erhålla erforderliga aktuella taxeringsuppgifter.

Revisorerna hemställa, att frågan om en komplettering av gällande bestämmelser på det sätt som antytts upptages till övervägande.

Departementschefen har i anslutning härtill framhållit, att det visat sig mest praktiskt, att barnavårdsnämnderna för kontroll av den sökandes inkomst- och förmögenhetsförhållanden använda senaste debetsedeln. Vid den tid, då huvudparten av de fria resorna företages — under försommaren — ha debetsedlar avseende årets taxering ännu icke utfärdats, varjämte å vissa orter taxeringslängderna ej heller äro färdigställda. Revisorernas förslag om särskild prövning med ledning av senaste taxering i sådana fall, då förbättring av inkomst- och förmögenhetsförhållandena kan antagas ha inträtt, anses innebära stora och i vissa fall oöverkomliga praktiska hinder, särskilt på större orter. Departementschefen anser sig på grund härav icke kunna förorda revisorernas förslag.

Utskottet har i samband med förevarande proposition till behandling förehaft en inom första kammaren av herrar *Lundqvist* och *Ohlön* väckt motion (I: 241), vari hemställts, att riksdagen ville godkänna vissa ändringar i de föreslagna reglerna rörande fria resor för barn och husmödrar, innebärande i huvudsak att en särskild expeditionsavgift skulle uttagas med i regel fyra kronor för äldre och två kronor för barn. Då uttagandet av en sådan avgift beräknas minska anslagsbehovet med 500 000 kronor, föreslås vidare förslagsanslagen till fria resor för barn och till bidrag för husmoderssemestern för nästkommande budgetår skola anvisas med 3 660 000 resp. 2 190 000 kronor, vilket i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag innebär en minskning med 340 000 resp. 160 000 kronor.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet. Departementschefen har erinrat om svårigheterna att lägga det löpande årets taxeringsresultat till grund för inkomst- och förmögenhetsprövningen vid granskningen av ansökningar om fria resor. I anslutning till vad riksdagens revisorer härutinnan anfört, vill utskottet emellertid understryka angelägenheten av att icke värdet av sociala förmåner motverkas genom missbruk. Utskottet ifrågasätter därför, om icke i tillsynsmyndighetens råd och anvisningar bör intagas en föreskrift för barnavårdsnämnderna att i åtminstone sådana fall, då inkomst- och förmögenhetsförhållandena uppenbarligen synas ha undergått en påtaglig förbättring, företaga en särskild omprövning. Utskottet vill i detta sammanhang även framhålla nödvändigheten av att socialstyrelsen och barnavårdsnämnderna noggrant tillse, att de fria resorna för vårdare bli föremål för erforderlig kontroll så att de endast utnyttjas för därmed avsedda ändamål.

Då ett slopande av bestämmelserna om maximilängd för de fria resorna synes medföra en icke oväsentlig arbetsbesparing, har utskottet ansett sig kunna godtaga Kungl. Maj:ts förslag i denna del. Utskottet vill icke heller avstyrka ett bibehållande av de nuvarande bestämmelserna i fråga om den högsta ålder, vid vilken barn anses vara i behov av vårdare under resan.

Kungl. Maj:t har förordat, att avgiftsfri resa till semesterhem endast må medgivnas efter sådan av barnavårdsnämnd företagen inkomst- och förmögenhetsprövning, som föreslås skola gälla beträffande barns och husmödrars resa till enskilda hem. Utskottet har icke velat motsätta sig Kungl. Maj:ts ifrågasvarande förslag. Samtidigt vill utskottet understryka betydelsen av det arbete för anordnande av semesterhem, som nedlagts av bl. a. olika kvinnoorganisationer. Det är av vikt, att icke sådana bestämmelser utfärdas, att intresserades frivilliga arbete onödigtvis hämmas. Intagning av gäster på semesterhemmen bör alltså även i fortsättningen ankomma på anordnarna av hemmen. Därest ökad tillsyn å semesterhemmen visar sig erforderlig, synes denna i första hand böra anförtros husmoderssemesternämnderna.

Kungl. Maj:ts förslag att husmodersstipendier i vissa fall må utgå med högst 100 kronor finner utskottet välmotiverat.

Utskottet vill vidare framhålla, att särskilda åtgärder, såsom vårdarresor med gemensam personal, äro ägnade att underlätta resorna för såväl barn som andra trafikanter, i synnerhet vid trafikanhopningar.

I motionen I: 241 har beträffande frågan om införande av en särskild expeditionsavgift framhållits, att några principiella skäl icke gärna med fog kunna anföras emot att personer, som färdas hur långt som helst inom landet, själva få vidkännas åtminstone ungefär lika stora resekostnader som de personer, som åtnöjas med en så kort resa att de falla för minimibegränsningen och därför själva måste erlægga hela reseavgiften. Utskottet delar motionärernas uppfattning. Merarbetet för uttagande av en expeditionsavgift torde bli obetydligt. De av motionärerna föreslagna beloppen synas emellertid väl höga. Utskottet förordar därför en avgift av samma storlek som de sakkunniga angivit, d. v. s. två kronor för vuxna och en krona för barn över sex år, därvid högre avgift än tio kronor för barn i samma familj vid en resa ej bör uttagas. Avgiften bör uttagas av järnvägsmyndigheterna. I enlighet med vad de sakkunniga anfört beräknar utskottet vid införandet av en sådan avgift anslagsbehovet kunna minskas med 250 000 kronor. Utskottet förordar därför, att till fria resor för barn anvisas 3 830 000 kronor samt till bidrag för husmoderssemestern 2 270 000 kronor.

Under åberopande av det anförda och då Kungl. Maj:ts förslag i övrigt ej givit utskottet anledning till erinran, hemställer utskottet,

att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 241

a) godkänna, att reglerna rörande fria resor för barn och husmödrar ändras i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet föreslagit;

b) till *Fria resor för barn* för budgetåret 1949/50 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 830 000 kronor;

c) till *Bidrag till husmoderssemestern* för budgetåret 1949/50 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 270 000 kronor.

Stockholm den 29 mars 1949.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar Johan Bernhard Johansson, Pauli, Gränebo, Ohlon, Gustaf Karlsson, Mannerskantz, Iwar Anderson, Heiding, Berling, Johan Eric Ericson, Hesselbom och Andrée; samt

från andra kammaren: herrar Bergström, Boman i Kieryd, Mårtensson i Uddevalla, Pettersson i Dahl, Petterson i Degerfors, Thapper, fröken Elmén, herrar Birke, Widén, fru Ericsson i Luleå, herrar Henriksson och Hansson i Skegrie.

Reservationer:

1) av herrar *Gustaf Karlsson, Johan Eric Ericson, Hesselbom, Andrée, Bergström, Mårtensson* i Uddevalla, *Thapper*, fru *Ericsson* i Luleå och herr *Henriksson*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag och att därför

dels det stycke i utskottets yttrande å s. 11, som börjar med orden »I motionen» och slutar med »2 270 000 kronor» bort hava följande lydelse:

»Vad beträffar frågan om införande av en särskild expeditionsavgift finner utskottet det i likhet med socialstyrelsen olämpligt, att dessa resor förknippas med en generell avgift. Utskottet delar på anförda skäl departementschefens uppfattning, att dylik avgift icke bör uttagas, och kan sålunda icke tillstyrka den i motionen I: 241 föreslagna ändringen i nämnda hänseende.»

dels ock utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

»att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionen I: 241

a) godkänna, att reglerna rörande fria resor för barn och husmödrar ändras i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 11 februari 1949;

b) till *Fria resor för barn* för budgetåret 1949/50 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor;

c) till *Bidrag till husmoderssemestern* för budgetåret 1949/50 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 350 000 kronor.»

2) av herr *Pettersson* i Dahl.